

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо імплементації норм міжнародного кримінального
та гуманітарного права

Верховна Рада України постановляє:

I. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. У Кримінальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25–26, ст. 131):

1) статтю 8 після частини першої доповнити новою частиною такого змісту:

"2. Іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, які за межами України вчинили будь-який із злочинів, передбачених статтями 437–438⁵, 442, 442¹ цього Кодексу, підлягають в Україні відповідальності згідно з цим Кодексом незалежно від випадків (умов), передбачених частиною першою цієї статті, якщо такі особи перебувають на території України і не можуть бути видані (передані) іноземній державі чи міжнародній судовій установі для притягнення до кримінальної відповідальності або якщо в їх видачі (передачі) було відмовлено".

У зв'язку з цим частину другу вважати частиною третьою;

2) Загальну частину доповнити розділом VI¹ такого змісту:

"Розділ VI¹

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ
КОМАНДИРІВ, ІНШИХ ОСІБ, ЯКІ ФАКТИЧНО ДІЮТЬ ЯК ВІЙСЬКОВІ
КОМАНДИРИ, ТА ІНШИХ НАЧАЛЬНИКІВ ЗА ОКРЕМІ ЗЛОЧИНИ
ПІДЛЕГЛИХ ЇМ ОСІБ

Стаття 31¹. Кримінальна відповідальність військових командирів, інших осіб, які фактично діють як військові командири, та інших начальників

1. Військовий командир або інша особа, яка фактично діє як військовий командир, підлягає кримінальній відповідальності за будь-який злочин, передбачений статтями 437–438⁵, 442, 442¹ цього Кодексу, вчинений підлеглою особою, яка на момент вчинення злочину перебувала під його фактичним командуванням і контролем або, залежно від обставин, під його фактичною владою і контролем, внаслідок нездійснення таким військовим командиром або іншою особою, яка фактично діє як військовий командир, належного контролю над такою підлеглою особою, якщо при цьому він достовірно знав або свідомо припускав, або повинен був і міг знати, що зазначена підлегла особа вчиняла або мала намір вчинити такий злочин, але не вжив дій, яких повинен був і міг вжити у межах своїх повноважень для запобігання чи припинення вчинення злочину або для повідомлення про такий злочин компетентному органу.

2. Начальник, правовий статус якого не передбачений частиною першою цієї статті, підлягає кримінальній відповідальності за будь-який злочин, передбачений статтями 437–438⁵, 442, 442¹ цього Кодексу, якщо такий злочин стосувався діяльності, що підпадала під його фактичну відповідальність і контроль, та був вчинений підлеглою особою, яка на момент вчинення злочину перебувала під його фактичною владою і контролем, внаслідок нездійснення таким начальником належного контролю над такою підлеглою особою, якщо при цьому він достовірно знав або свідомо припускав, що підлегла особа вчиняла або мала намір вчинити такий злочин, але не вжив заходів, яких повинен був і міг вжити у межах своїх повноважень для запобігання чи припинення вчинення злочину або для повідомлення про такий злочин компетентному органу.

3. Військовий командир або інша особа, яка фактично діє як військовий командир, інший начальник у випадках, передбачених частинами першою і другою цієї статті, підлягає кримінальній відповідальності згідно з відповідною частиною цієї статті та статтею (частиною статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за злочин, вчинений підлеглою особою.

Примітка. 1. Під військовим командиром у цій статті слід розуміти особу, яка на правових підставах уповноважена здійснювати командування та контроль над однією, декількома чи багатьма підлеглими особами, які беруть участь у бойових діях та належать до збройних сил держави.

2. Під іншою особою, яка фактично діє як військовий командир, у цій статті слід розуміти особу, під владою та контролем якої у зв'язку з веденням бойових дій перебувають одна, декілька чи багато підлеглих осіб, які беруть участь у бойових діях та не належать до збройних сил держави.

3. Під начальником у цій статті слід розуміти особу, не зазначену у пунктах 1 і 2 примітки до цієї статті, яка обіймає посаду чи перебуває у становищі, що надають владні повноваження (владу) та контроль над однією, декількома чи багатьма підлеглими особами";

3) статтю 44 доповнити частиною третьою такого змісту:

"3. Звільнення від кримінальної відповідальності не застосовується у випадках вчинення злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачених у статтях 437–438⁵, 442, 442¹ цього Кодексу";

4) частину п'яту статті 49 викласти в такій редакції:

"5. Давність не застосовується у разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених у статтях 109–114¹, 439 цього Кодексу";

5) частину четверту статті 68 викласти в такій редакції:

"4. Довічне позбавлення волі за вчинення готування до злочину та вчинення замаху на злочин не застосовується, крім випадків вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених у статтях 109–114¹ цього Кодексу, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачених у статтях 437, 438, 438²–438⁴, 439, 442, 442¹, 443 цього Кодексу";

6) частину першу статті 69 після слів "за корупційне кримінальне правопорушення" доповнити словами та цифрами "за злочин проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачений у статтях 437–438⁵, 442, 442¹ цього Кодексу";

7) статтю 74 доповнити частиною шостою такого змісту:

"6. Звільнення від покарання та його відбування, крім звільнення на підставі частин другої і третьої статті 74, статей 81 і 84 цього Кодексу, не застосовується у випадках вчинення злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачених у статтях 437–438⁵, 442, 442¹ цього Кодексу";

8) частину шосту статті 80 викласти в такій редакції:

"6. Давність не застосовується у разі засудження за злочини, передбачені статтею 439 цього Кодексу";

9) статті 432, 433 і 435 виключити;

10) статті 434, 436, 437, 438 викласти в такій редакції:

"Стаття 434. Недбале виконання обов'язків стосовно хворих і поранених

Недбале виконання обов'язків стосовно хворих і поранених особами, на яких покладено їх лікування і піклування про них, за відсутності ознак більш тяжкого злочину –

карається позбавленням волі на строк до трьох років";

"Стаття 436. Публічні заклики до вчинення акту агресії або розв'язування збройного конфлікту міжнародного характеру

Публічні заклики до вчинення акту агресії або розв'язування збройного конфлікту міжнародного характеру, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів –

караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до трьох років.

Примітка. 1. Під актом агресії у цій статті та статті 437 цього Кодексу слід розуміти застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності або політичної незалежності іншої держави чи в будь-який інший спосіб, несумісний із Статутом Організації Об'єднаних Націй, зокрема, визнається актом агресії будь-яка з таких дій незалежно від оголошення війни:

1) вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, хоч би який тимчасовий характер вона мала, що є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія території іншої держави або її частини, вчинена із застосуванням сили;

2) бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування державою будь-якої зброї проти території іншої держави;

3) блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави;

4) напад збройних сил держави на сухопутні, морські, повітряні сили або на морський чи повітряний флот іншої держави;

5) застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави за згодою приймаючої держави, з порушенням умов, передбачених договором, або будь-яке продовження перебування збройних сил на такій території після припинення дії договору;

6) дія держави, яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження іншій державі, використовувалася такою іншою державою для здійснення акту агресії проти третьої держави;

7) направлення державою або від імені держави збройних груп, іррегулярних сил чи найманців, які здійснюють акти застосування збройної

сили проти іншої держави настільки серйозного характеру, що робить їх рівнозначними актам, зазначеним у підпунктах 1–6 пункту 1 цієї примітки, або значна участь держави у таких актах.

2. У статтях 436, 438–438⁵ цього Кодексу під збройним конфліктом неміжнародного характеру слід розуміти тривалі і такі, що досягають мінімального рівня інтенсивності, збройні зіткнення на території держави між урядовими силами (у тому числі збройними силами чи іншими державними військовими формуваннями) і одним або декількома збройними формуваннями (групами), які демонструють мінімальний рівень організації, або між такими формуваннями (групами).

До збройного конфлікту неміжнародного характеру не належать випадки порушення громадського порядку та ситуації внутрішньої напруженості (масові заворушення, терористичні акти, окремі акти насильства тощо)";

"Стаття 437. Злочин агресії

1. Планування, підготовка, ініціювання або вчинення особою, яка здатна фактично здійснювати контроль або керівництво політичними чи військовими діями держави, акту агресії, що через його характер, серйозність і масштаб є грубим порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй, –

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка. Для цілей статей 437–438⁵, 442, 442¹ цього Кодексу враховуються положення міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, і звичаєвого міжнародного права, що були чинними на час вчинення відповідного діяння, а також практика застосування цих положень міжнародними судовими установами (трибуналами).

Стаття 438. Воєнні злочини проти особи

1. Умисне вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом:

1) прямого або непрямого переміщення частини цивільного населення держави-окупанта на окуповану територію, а так само непрямого переміщення всього чи частини населення окупованої території у межах цієї території або за її межі;

2) примушування військовополоненого чи іншої особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, до служби у збройних силах протилежної сторони конфлікту;

3) примушування громадян протилежної сторони конфлікту до участі у військових діях проти їхньої країни, навіть якщо вони перебували на службі у збройних силах такої протилежної сторони до початку збройного конфлікту;

4) необґрунтованої затримки репатріації військовополоненого чи іншої особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, після закінчення бойових дій –

караються позбавленням волі на строк від шести до дванадцяти років.

2. Умисне вчинення (заподіяння) у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру стосовно особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права:

1) депортації населення, тобто примусового і за відсутності підстав, передбачених міжнародним правом, переміщення (виселення) однієї чи кількох осіб з місцевості, на території якої вони законно перебували, на територію іншої держави;

2) насильницького переміщення населення, тобто примусового і за відсутності підстав, передбачених міжнародним правом, переміщення (виселення) однієї чи кількох осіб з місцевості, на території якої вони законно перебували, до іншої місцевості у межах однієї держави;

3) вербування або залучення особи, яка не досягла п'ятнадцяти років, до складу збройних сил чи інших державних військових формувань або інших, крім державних, формувань (груп), що беруть участь у збройному конфлікті, а так само використання такої особи для участі у бойових діях;

4) позбавлення особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, права на справедливе та належне судочинство;

5) наруги над людською гідністю;

6) захоплення або тримання особи як заручника;

7) незаконного позбавлення волі;

8) зґвалтування, сексуальної експлуатації, примушування до зайняття проституцією, примусової вагітності, примусової стерилізації або будь-яких інших форм сексуального насильства;

9) катування або іншого нелюдського поводження, або незаконного проведення будь-яких дослідів над людиною чи застосування до неї незаконних методів лікування, що є небезпечними для життя або здоров'я в момент їх проведення чи застосування;

10) заподіяння середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження;

11) поранення особи, зазначеної в підпункті 3 примітки 2 до цієї статті, –

караються позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

3. Вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру умисного вбивства особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка. 1. У статтях 438–438⁵ цього Кодексу під міжнародним збройним конфліктом слід розуміти будь-яке зіткнення між двома або більше державами із застосуванням збройних сил. Міжнародний збройний конфлікт також має місце в усіх випадках часткової або повної окупації території держави, навіть якщо такій окупації не чиниться збройний опір.

2. У статтях 438 і 438² цього Кодексу під особами, які перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права, розуміються:

1) у контексті міжнародного збройного конфлікту – будь-яка особа, яка перебуває під захистом відповідно до Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року і Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), включаючи хворих, поранених, осіб, які потерпіли корабельну аварію, військовополонених, медичний та духовний персонал і цивільних осіб;

2) у контексті збройного конфлікту неміжнародного характеру – будь-яка особа, яка перебуває під захистом відповідно до статті 3, спільної для Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року, і Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), включаючи хворих, поранених, осіб, які потерпіли корабельну аварію, осіб, які не беруть безпосередньої участі у військових діях і перебувають під владою сторони конфлікту, у тому числі осіб, які раніше брали участь у бойових діях на боці протилежної сторони конфлікту;

3) у контексті міжнародного збройного конфлікту чи збройного конфлікту неміжнародного характеру – представники збройних сил або особи, які беруть безпосередню участь у бойових діях, які склали зброю або з іншої причини не мають більше засобів захисту (*hors de combat*) і не перебувають під владою протилежної сторони конфлікту.

3. Для цілей статей 438–438⁵ цього Кодексу діяння вважається вчиненим у зв'язку із збройним конфліктом у випадках, якщо існування збройного конфлікту значним чином впливало на здатність особи вчинити інкриміноване їй діяння або на її рішення вчинити таке діяння чи на спосіб, у який діяння було вчинено, або на мету, з якою воно вчинено.

4. Під прямим переміщенням у цій статті слід розуміти переселення осіб із числа цивільного населення держави-окупанта на окуповану територію незалежно від їхньої згоди, яке організовується, координується чи

контролюється особами, які здійснюють владні або управлінські функції від імені держави-окупанта.

Під непрямим переміщенням у цій статті слід розуміти створення особами, які здійснюють владні або управлінські функції від імені держави-окупанта, таких життєвих умов, які заохотили чи примусили осіб із числа цивільного населення держави-окупанта до переселення на окуповану територію або осіб із числа населення окупованої території до переселення у межах цієї території або за її межі.

5. Під позбавленням права на справедливе та належне судочинство у цій статті слід розуміти порушення юридичних (процесуальних) гарантій, передбачених статтями 84, 86, 87, 99, 103–106 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року, статтями 33, 67, 71–74, 117 Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, підпункту "d" пункту 1 частини першої статті 3, спільної для Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року, статтею 75 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), статтею 6 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), пунктом "h" статті 23 Додатку до IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року.

6. У статтях 438 і 442¹ цього Кодексу під примусовою вагітністю слід розуміти незаконне позбавлення волі будь-якої жінки, яка стала вагітною у примусовому порядку, з метою зміни етнічного складу будь-якого населення або здійснення інших порушень міжнародного права, що мають характер воєнного злочину або злочину проти людяності.

7. Під катуванням у цій статті слід розуміти діяння, передбачені статтею 127 цього Кодексу.

8. Під іншим нелюдським поводженням у цій статті слід розуміти діяння, що заподіяли сильний фізичний біль або фізичне чи моральне страждання, за відсутності ознак катування.

9. Під наругою над людською гідністю у цій статті слід розуміти образливе, принизливе або інше поводження з особою (у тому числі щодо померлої особи), яке, з урахуванням культурної належності такої особи, завдало шкоди її людській гідності, але не заподіяло сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання";

11) доповнити статтями 438¹–438⁵ такого змісту:

"Стаття 438¹. Воєнні злочини проти власності

1. Умисне вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру захоплення або пошкодження чи знищення майна, якщо це не обґрунтовується військовою необхідністю, –

караються позбавленням волі на строк від шести до дванадцяти років.

2. Ті самі дії, якщо вони мають масштабний характер, –

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Примітка. Під захопленням майна у цій статті та статті 438⁵ цього Кодексу слід розуміти будь-яке обмеження або позбавлення власника такого майна (держави, фізичної чи юридичної особи) можливості здійснювати правомочності, які утворюють право власності щодо відповідного майна.

Стаття 438². Воєнні злочини, що полягають у застосуванні заборонених методів ведення війни

1. Умисне вчинення (здійснення) у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом або збройним конфліктом неміжнародного характеру:

1) використання присутності цивільного населення або особи, яка перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, для захисту певного пункту, району або збройних сил від військових дій;

2) заяви про те, що пощади не буде, тобто адресовані особам, які беруть участь у бойових діях на боці протилежної сторони конфлікту, заяви про те, що у разі припинення участі в бойових діях такі особи не зможуть скористатися гарантіями, передбаченими нормами міжнародного гуманітарного права, та будуть позбавлені життя або залишені в небезпечному для життя становищі, –

караються позбавленням волі на строк від шести до восьми років.

2. Умисне вчинення (здійснення) у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом або збройним конфліктом неміжнародного характеру:

1) нападу на незахищені та такі, що не є військовою ціллю, населений пункт або будівлі;

2) нападу, що завідомо становить небезпеку загибелі або поранення цивільних осіб, заподіяння шкоди цивільним об'єктам або обширної, довгострокової та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка є явно непропорційною порівняно з конкретною і безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою;

3) нападу на установки або споруди, що містять небезпечні сили, який завідомо може призвести до загибелі або поранення надмірної кількості осіб,

які належать до цивільного населення, чи заподіяти надмірну шкоду цивільним об'єктам;

4) нападу на будівлю, призначену для цілей релігії, освіти, мистецтва, науки або благодійної діяльності, історичну пам'ятку, госпіталь чи місце розміщення хворих і поранених, якщо такі об'єкти не є військовою ціллю;

5) нападу на цивільний об'єкт, який не є військовою ціллю;

6) нападу на цивільне населення чи окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у бойових діях;

7) діянь, спрямованих на створення голоду для цивільного населення як методу ведення війни шляхом позбавлення його предметів, необхідних для виживання, у тому числі шляхом створення перешкод для надання допомоги відповідно до Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року;

8) поранення особи, яка бере участь у бойових діях, шляхом віроломства –

караються позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

3. Вчинення (здійснення) у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом або збройним конфліктом неміжнародного характеру діяння, передбаченого частиною першою або другою цієї статті, якщо воно спричинило тяжке тілесне ушкодження або смерть особи, яка бере участь у бойових діях на боці протилежної сторони конфлікту, чи особи з числа цивільного населення, а так само вбивства особи, яка бере участь у бойових діях, шляхом віроломства –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка. 1. Під віроломством у цій статті слід розуміти дії, спрямовані на те, щоб викликати довіру в особи, яка бере участь у бойових діях та належить до протилежної сторони конфлікту, і змусити її повірити, що вона має право на захист або зобов'язана надати такий захист згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, з метою обману такої довіри у майбутньому.

2. Під установками та спорудами, що містять небезпечні сили, у цій статті слід розуміти греблі, дамби, хімічні та нафтопереробні заводи, атомні електростанції, навіть якщо вони є військовими об'єктами.

Стаття 438³. Воєнні злочини, що полягають у застосуванні заборонених засобів ведення війни

1. Застосування у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом або збройним конфліктом неміжнародного характеру засобів ведення війни, заборонених міжнародним гуманітарним правом, у тому числі зброї, бойових

припасів і техніки, що завдають надмірних ушкоджень чи страждань або мають невивіркову дію, –

карається позбавленням волі на строк від шести до десяти років.

2. Те саме діяння, якщо воно заподіяло тяжке тілесне ушкодження особі, яка належить до протилежної сторони конфлікту, чи особі з числа цивільного населення, –

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

3. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо воно спричинило смерть особи, яка належить до протилежної сторони конфлікту, чи особи з числа цивільного населення, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка. Для цілей цієї статті до засобів ведення війни, заборонених міжнародним гуманітарним правом, обов'язково відноситься застосування:

- 1) отрути або отруйної зброї;
- 2) задушливих, отруйних або інших подібних газів і будь-яких аналогічних рідин, матеріалів чи засобів;
- 3) куль, що легко розриваються або сплющуються в тілі людини, таких як оболонкові кулі, тверда оболонка яких не покриває всього осердя чи має надрізи;
- 4) хімічної зброї;
- 5) зброї, основна дія якої полягає в заподіянні ушкоджень осколками, що не виявляються в тілі людини за допомогою рентгенівських променів;
- 6) лазерної зброї, спеціально призначеної для використання у бойових діях виключно або в тому числі для того, щоб спричинити постійну сліпоту незахищених органів зору людини;
- 7) зброї, що використовує мікробіологічні чи інші біологічні агенти або токсини незалежно від їх походження чи методу виробництва.

Стаття 438⁴. Воєнні злочини проти гуманітарних операцій та використання символів

1. Умисне заподіяння удару у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру по:

- 1) персоналу, об'єкту, матеріалах, обладнанню, підрозділу або транспортному засобу, залученим до надання гуманітарної допомоги або місії з підтримання миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй у час, коли вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти відповідно до норм міжнародного права;

2) будівлі, матеріалах, обладнанню, медичній установі чи транспортному засобу, що має належним чином позначену відмітну емблему або розпізнавальний знак, встановлені міжнародним гуманітарним правом, або по персоналу, який має право використовувати такі емблеми або знаки, –

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило смерть потерпілого або заподіяло тяжке тілесне ушкодження, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

3. Незаконне використання під час міжнародного збройного конфлікту чи збройного конфлікту неміжнародного характеру відмітної емблеми або розпізнавального знаку, встановлених міжнародним гуманітарним правом, прапора парламентаря або прапора, військових знаків розрізнення або форми одягу ворога чи Організації Об'єднаних Націй, якщо це заподіяло тяжке тілесне ушкодження або спричинило смерть потерпілого, –

карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка. У цій статті під розпізнавальними емблемами та знаками, встановленими міжнародним гуманітарним правом, слід розуміти емблеми та знаки, визначені Конвенцією про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року, Конвенцією про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 року, Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) та Конвенцією про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту від 14 травня 1954 року.

Стаття 438⁵. Воєнні злочини проти культурних цінностей, що перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права

1. Умисне вчинення у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру на порушення норм міжнародного гуманітарного права щодо культурної цінності, що перебуває під захистом міжнародного гуманітарного права, нападу, захоплення або акту вандалізму –

караються позбавленням волі на строк від семи до тринадцяти років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, які мають масштабний характер або були вчинені щодо культурної цінності, що перебуває під посиленням захистом, унікальної культурної цінності чи об'єкта всесвітньої спадщини, –

караються позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

3. Умисне використання у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом чи збройним конфліктом неміжнародного характеру на порушення норм міжнародного гуманітарного права культурної цінності, що перебуває під посиленням захистом, чи прилеглих до неї місць для підтримки бойових дій –

карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

4. Дія, передбачена частиною третьою цієї статті, яка має масштабний характер, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Примітка. 1. Під культурною цінністю у цій статті та статті 445¹ цього Кодексу слід розуміти рухомі та нерухомі цінності, будівлі та центри, визначені статтею 1 Конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту від 14 травня 1954 року, що перебувають під загальним, спеціальним або посиленням захистом відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. Перелік культурних цінностей, що перебувають під спеціальним захистом, міститься у Міжнародному реєстрі культурних цінностей, що перебувають під спеціальним захистом.

2. Під культурною цінністю, що перебуває під посиленням захистом, у цій статті слід розуміти культурну цінність, що міститься у Міжнародному переліку культурних цінностей, що перебувають під посиленням захистом.

3. Під унікальною культурною цінністю у цій статті слід розуміти культурну цінність, що належить до об'єктів національного культурного надбання, об'єктів культурної спадщини національного значення, внесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, унікальних пам'яток Музейного фонду України, унікальних документів Національного архівного фонду, особливо цінних, рідкісних документів та колекцій. Наведене визначення стосується лише діянь, предметом яких є культурні цінності України.

4. Під актом вандалізму у цій статті слід розуміти умисне знищення, руйнування або пошкодження культурної цінності";

12) статтю 442 викласти в такій редакції:

"Стаття 442. Геноцид

1. Геноцид, тобто діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи як такої шляхом:

1) позбавлення життя членів цієї групи;

2) заподіяння їм серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу;

3) створення для групи життєвих умов, спрямованих на повне чи часткове її фізичне знищення;

4) вжиття заходів, розрахованих на запобігання дітонародженню в такій групі;

5) насильницької передачі дітей з однієї групи до іншої, –

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

2. Публічні заклики до вчинення діянь, передбачених частиною першою цієї статті, проголошені з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи як такої, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких діянь з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів –

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років";

13) доповнити статтею 442¹ такого змісту:

"Стаття 442¹. Злочини проти людяності

1. Умисне вчинення (заподіяння) в межах усвідомленого широкомасштабного нападу або систематичних нападів на цивільне населення:

1) переслідування, тобто обмеження основних прав людини за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, статевими або іншими ознаками дискримінації, визначеними міжнародним правом;

2) депортації населення, тобто примусового і за відсутності підстав, передбачених міжнародним правом, переміщення (виселення) однієї чи кількох осіб з місцевості, на території якої вони законно перебували, на територію іншої держави;

3) насильницького переміщення населення, тобто примусового і за відсутності підстав, передбачених міжнародним правом, переміщення (виселення) однієї чи кількох осіб з місцевості, на території якої вони законно перебували, до іншої місцевості у межах однієї держави;

4) згвалтування, сексуальної експлуатації, примушування до зайняття проституцією, примусової вагітності, примусової стерилізації або будь-яких інших форм сексуального насильства;

5) оборнення в рабство або торгівлі людьми;

6) насильницького зникнення;

7) незаконного позбавлення волі;

8) катування;

9) середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження –
 караються позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

2. Умисне вчинення в межах усвідомленого широкомасштабного нападу або систематичних нападів на цивільне населення, апартеїду, винищення, вбивства –

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка. 1. Під нападом на цивільне населення у цій статті слід розуміти вчинення будь-якого з діянь, зазначених у цій статті, проти цивільного населення на виконання або на підтримку політики держави чи організації, спрямованої на вчинення такого нападу.

2. Під насильницьким зникненням у цій статті слід розуміти арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі з подальшою відмовою визнати факт такого арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі або з приховуванням даних про долю такої людини чи місце її перебування, а так само відмову від визнання факту арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі чи приховування даних про долю такої людини чи місце її перебування.

3. Термін "апартеїд" вживається в цьому Кодексі у значенні, наведеному в Конвенції про припинення злочину апартеїду та покарання за нього від 30 листопада 1973 року.

4. Під винищенням у цій статті слід розуміти позбавлення життя однієї чи кількох осіб шляхом умисно створених життєвих умов, спрямованих на знищення частини населення, у тому числі шляхом позбавлення доступу до продуктів харчування або лікарських засобів.

5. Під катуванням у цій статті слід розуміти умисне заподіяння особі сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання";

14) в абзаці першому статті 445 слова "крім випадків, передбачених цим Кодексом" виключити;

15) доповнити статтею 445¹ такого змісту:

"Стаття 445¹. Незаконні дії з культурними цінностями у зв'язку із збройним конфліктом

1. Проведення на окупованій території археологічних розвідок, розкопок на порушення норм міжнародного гуманітарного права, здійснення на окупованій території модифікації або зміни виду використання культурної цінності, що має на меті приховування або знищення доказів культурного,

історичного чи наукового характеру, або інше використання культурних цінностей у зв'язку із збройним конфліктом на порушення норм міжнародного гуманітарного права, за відсутності ознак злочину, передбаченого статтею 438⁵ цього Кодексу, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

2. Незаконне переміщення культурної цінності за межі окупованої території або незаконна передача права власності на культурну цінність, що знаходиться на окупованій території, вчинені у зв'язку із збройним конфліктом на порушення норм міжнародного гуманітарного права, –

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років";

16) Прикінцеві та перехідні положення доповнити розділом III такого змісту:

"Розділ III

1. Якщо діяння, передбачені у статтях 437–438⁵, 442, 442¹ цього Кодексу, на момент їх вчинення не визнавалися злочином відповідно до законодавства України про кримінальну відповідальність, але визнавалися злочином геноциду, злочином агресії, злочином проти людяності або воєнним злочином відповідно до норм міжнародного права, вважається, що такі діяння на час їх вчинення визнавалися такими, що є злочином, відповідно до законодавства України про кримінальну відповідальність.

2. Частина друга статті 8 цього Кодексу набирає чинності з дня внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та законів України щодо особливостей здійснення кримінального провадження стосовно осіб, передбачених зазначеною частиною".

2. У Кримінальному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., №№ 9–13, ст. 88):

1) в абзаці першому частини другої статті 216 цифри "439, 440, 441, 442" замінити цифрами "438¹, 438², 438³, 438⁴, 438⁵, 439, 440, 441, 442, 442¹";

2) в абзаці першому частини другої статті 297¹ цифри "439, 440, 441, 442" замінити цифрами "438¹, 438², 438³, 438⁴, 438⁵, 439, 440, 441, 442, 442¹".

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Частину другу статті 4 Закону України "Про застосування амністії в Україні" (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 51, ст. 580; 2014 р., № 27, ст. 910) доповнити словами і цифрами "за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачені статтями 437–438⁵, 442 і 442¹ Кримінального кодексу України".

Голова Верховної Ради
України

Д. РАЗУМКОВ

м. К и ї в
20 травня 2021 року
№ 1461–ІХ